

Dr hab. Agnieszka Poczta-Wajda, prof. UEP
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Instytut Ekonomii
Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej

Poznań, dnia 21.08.2023 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani magister Małgorzaty Szalast-Piwińskiej
pt. „Oddziaływanie obszarów cennych przyrodniczo na sytuację społeczno-ekonomiczną
gospodarstw rolnych Mazowsza”

Podstawa formalna opracowania recenzji

Formalną podstawą opracowania recenzji jest pismo Przewodniczącego Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Pana dr hab. Mariusza Maciejczaka, prof. SGGW, z dnia 30.06.2023 r. informujące o powołaniu mojej osoby przez Radę Dyscypliny Ekonomia i Finanse SGGW w Warszawie na recenzenta rozprawy doktorskiej Pani magister Małgorzaty Szalast-Piwińskiej oraz przepisy wynikające z Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.), w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669). Celem recenzji jest stwierdzenie, czy rozprawa doktorska spełnia warunki ustawowe i uzasadnia dopuszczenie pani mgr Małgorzaty Szalast-Piwińskiej do publicznej obrony.

Uwagi wstępne

Rozprawa doktorska Pani magister Małgorzaty Szalast-Piwińskiej została wykonana w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie pod kierunkiem Pana dra hab. inż. Wojciecha Pizło, prof. SGGW. Tematyka pracy mieści się w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i

finanse.

Recenzowana praca doktorska liczy 242 strony tekstu wraz ze spisami i aneksem. Składa się z sześciu rozdziałów, podsumowania z wnioskami, bibliografii, spisu rysunków, spisu tabel oraz aneksu. W tekście pracy znajduje się 30 rysunków i 58 tabel. Wykaz literatury obejmuje 339 pozycji, na które składają się publikacje naukowe polskie i zagraniczne oraz inne materiały źródłowe. Dodatkowo zamieszczono wykaz wykorzystanych dokumentów programowych gmin Mazowsza, stron internetowych oraz krajowych i zagranicznych aktów prawnych.

Praca posiada typową dla nauk społecznych strukturę, a sekwencja poszczególnych rozdziałów i omawianych treści jest uzasadniona formalnie i merytorycznie. Jediną wątpliwość budzi rozdział czwarty, w którym zamieszczono zbędne moim zdaniem podrozdziały (problem ten omawiam w dalszej części recenzji). Tytuł pracy oraz tytuły poszczególnych rozdziałów w większości odpowiadają zaprezentowanym treściom, aczkolwiek tłumaczenie tytułu na język angielski jest błędne. Dyskusyjne jest również użycie w tytule rozdziału drugiego słowa „teoretyczne”, o czym również piszę szerzej w dalszej części recenzji. Praca została dość starannie wykonana pod względem redakcyjnym i technicznym, choć Autorce nie udało się uniknąć drobnych błędów językowych, literowych i redakcyjnych. Nie wchodząc w szczegóły, podaję przykłady tylko z dwóch pierwszych stron tekstu: w bibliografii brakuje pozycji European Parliament 2022; część przypisów literaturowych w tekście ma inne daty niż w bibliografii (Andersen i in., 2003 czy 2004?, WPR 2019 czy 2022?, PROW brak daty); wstawiono przypis wyjaśniający górny nr 3, który nie został rozwinięty. Uchybienia te jednak w żadnym stopniu nie przeszkadzają w odbiorze rozprawy.

Ocena ogólna

Recenzowana rozprawa doktorska dotyczy problemu prowadzenia działalności rolniczej na obszarach cennych przyrodniczo. Problem ten jest o tyle istotny, że z jednej strony dąży się do wzrostu efektywności działalności i poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej gospodarstw rolnych, w tym również tych zlokalizowanych na obszarach cennych przyrodniczo, a z drugiej strony zauważamy konieczność ochrony tych obszarów przed negatywnymi efektami działalności

rolniczej, co może wpływać na funkcjonowanie tych gospodarstw. Pozornie oznaczać może to konflikt i sprzeczność pomiędzy interesem prywatnym i publicznym. Doktorantka sugeruje, że przy spełnieniu odpowiednich warunków możliwy jest kompromis pomiędzy tymi interesami. Konieczne jest jednak głębsze i bardziej kompleksowe zbadanie wpływu prowadzenia przez gospodarstwa rolne działalności na obszarach cennych przyrodniczo na ich sytuację społeczno-ekonomiczną i odpowiedź na pytanie o rolę instytucji w tych zależnościach. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy uznaję za przekonujące.

W odniesieniu do przedstawionego uzasadnienia podjęcia tematu badań, Doktorantka sformułowała cel główny rozprawy, którym była identyfikacja i ocena oddziaływania obszarów cennych przyrodniczo na sytuację społeczno-ekonomiczną gospodarstw rolnych położonych w obszarze ich oddziaływania. Cel ten silnie nawiązuje do tytułu rozprawy, który jednak jest bardziej doprecyzowany pod względem zakresu przestrzennego rozprawy. Doktorantka sformułowała również sześć dodatkowych celów szczegółowych, które odpowiadają zawartości poszczególnych rozdziałów pracy.

W pracy sformułowano tezę główną mówiącą, że obszary cenne przyrodniczo ograniczają możliwości gospodarowania, w szczególności gospodarowania rolniczego oraz wpływają negatywnie na sytuację społeczno-ekonomiczną gospodarstw rolnych w gminach, na których znajdują się obszary cenne przyrodniczo. Doktorantka dodała również pięć uszczegółwiających hipotez badawczych: i) Wyższy areal gruntów rolnych na obszarach cennych przyrodniczo w powierzchni gospodarstwa rolnego wpływa na wybór produkcji rolniczej lub powoduje jej ograniczenie; ii) Właściciele gospodarstw z gruntami rolnymi na obszarach cennych przyrodniczo częściej niż właściciele gospodarstw z gruntami rolnymi poza tymi obszarami wskazują na pogorszenie sytuacji ekonomicznej gospodarstw w okresie ostatnich 5 lat; iii) Gospodarstwa z większym arealem gruntów rolnych na obszarach cennych przyrodniczo częściej korzystają ze źródeł dochodów spoza gospodarstwa rolnego w porównaniu do gospodarstw z gruntami rolnymi poza tymi obszarami; iv) Instrumenty interwencjonizmu finansowego wspierają bezpośrednio ekonomicznie gospodarstwa rolne na obszarach cennych przyrodniczo i pośrednio rozwój lokalny

w gminach z obszarami chronionymi; v) Obszary cenne przyrodniczo są źródłem konfliktów społecznych, które uzależnione są od stopnia ograniczeń działalności człowieka na tych obszarach.

W przypadku „tezy” głównej i hipotez szczegółowych mam kilka uwag krytycznych. Po pierwsze nie rozumiem, dlaczego Doktorantka używa pojęcia teza badawcza. Biorąc pod uwagę przedstawione uzasadnienie wyboru tematu, jest to raczej hipoteza badawcza. Doktorantka odnosi się w niej do gospodarowania na obszarach OCP, ale w pracy bada gospodarowanie rolnicze, w związku z czym nie da się jej zweryfikować. W przypadku hipotezy 1, mowa jest o „wyborze produkcji rolniczej”. Czy chodzi o rodzaj produkcji czy o cel? A może jedno i drugie, na co wskazywałaby procedura badawcza w podrozdziale 6.3.1. Hipoteza druga również wydaje się nieweryfikowalna, gdyż Doktorantka nie badała właścicieli gospodarstw z gruntami poza OCP. Zakładam jednak, że brak to precyzji słowa i doktorantce chodziło o gospodarstwa z mniejszym udziałem gruntów na obszarach OCP.

W celu zweryfikowania przyjętych hipotez Doktorantka posłużyła się sześćo-etapową procedurą badawczą. Badania miały zarówno charakter odgórny (analiza materiałów źródłowych), jak i oddolny (badania pierwotne obejmujące wywiady z członkami gospodarstw rolnych i przedstawicielami władz gminnych). Zastosowane metody badań miały charakter jakościowy (np. case study), jak i ilościowy (np. analiza zależności).

Zakres przestrzenny badań objął osiem celowo dobranych gmin województwa mazowieckiego. O ile pierwsze dwa kryteria doboru gmin są dla mnie jasne, to tyle nie do końca, w kontekście celu głównego pracy, przekonuje mnie uzasadnienie wyboru gminy sąsiadujących z Warszawą. Moim zdaniem sąsiedztwo z Warszawą wręcz zaburza możliwość odpowiedzi na zadane pytania badawcze, które nie dotyczą przecież wpływu Warszawy na sytuację społeczno-ekonomiczną gospodarstw, a wpływu obszarów cennych przyrodniczo. Nie wyjaśniono również, dlaczego obiektem badań zostało właśnie województwo mazowieckie.

Badaniami objęto około 1300 gospodarstw rolnych zlokalizowanych na terenie wytypowanych gmin, natomiast sondażem diagnostycznym dodatkowo objęto 65 gospodarstw. Sondażem diagnostycznym Doktorantka objęła również 8 przedstawicieli władz gminnych

dobrych celowo. Zastanawia mnie, dlaczego w badaniach uwzględniono jedynie gospodarstwa posiadające grunty na obszarach cennych przyrodniczych. Czy porównanie sytuacji społeczno-ekonomicznej gospodarstw rolnych posiadających grunty na obszarach cennych przyrodniczo z tymi ich nieposiadających nie stanowiłoby cennego punktu odniesienia i źródła głębszego wnioskowania? Analizę pozyskanych danych pierwotnych Doktorantka przeprowadziła przy wykorzystaniu miar tau i gamma Goodmana-Kruskala opartych na kontyngencji. Zaproponowane metody należy uznać dość podstawowe, ale uzasadnione w przypadku zmiennych porządkowych. Badania wtórne Doktorantka przeprowadziła w oparciu o kwerendę literaturową, analizę aktów prawnych, ogólnodostępne bazy danych oraz dane pozyskane z ARiMR.

Ocena szczegółowa rozdziałów oraz poprawności merytorycznej rozważań

W rozdziale I *Zagadnienia wstępne* Doktorantka zaprezentowała omówione już przeze mnie uzasadnienie podjęcia tematu, cel pracy i hipotezy badawcze, strukturę pracy, zakres przestrzenny i czasowy oraz wyjaśniła zastosowane metody. Mam jednak wobec niego jeszcze kilka uwag. Po pierwsze, nie bardzo widzę cel trzeciego i czwartego akapitu pierwszego podrozdziału, które to akapity prezentują rozbudowaną definicję gospodarstwa rolnego i rodzinnego gospodarstwa rolnego. Po drugie, nie rozumiem celu zaprezentowania struktury obszarowej gospodarstw rolnych w dwóch w zasadzie powielających się tabelach (2 i 3). Po trzecie, zakresy w tabelach 2, 3 i 4 zachodzą na siebie. Do której grupy zaklasyfikowano by gospodarstwo o wielkości 10 ha? Po czwarte, dane z ARiMR to również dane wtórne z punktu widzenia Doktorantki.

Rozdział II *Obszary cenne przyrodniczo-ujęcie teoretyczne i praktyczna* ma charakter przeglądowy. Zdecydowanie nie zgadzam się z Doktorantką, iż rozdział ten (a także rozdział kolejny) mają charakter teoretyczny-analityczny. Zwracam w tym miejscu uwagę na często popełniany błąd utożsamiania prac teoretycznych i przeglądowych. Te pierwsze polegają na opracowywaniu nowych teorii i koncepcji, w ekonomii najczęściej przy wykorzystaniu eksperymentów teoretycznych i modeli matematycznych, co nie ma miejsca w tych dwóch rozdziałach. Uwaga ta ma jednak charakter porządkujący i w żaden sposób nie umniejsza walorów pracy.

Pierwsze dwa podrozdziały Doktorantka poświęciła zdefiniowaniu pojęcia obszaru cennego przyrodniczo i wyjaśnieniu różnic pomiędzy poszczególnymi formami ochrony przyrody. Nie mam do nich większych zastrzeżeń. W kolejnym podrozdziale odniesiono się do obszarów cennych przyrodniczo, w tym parków narodowych, jako do źródła konfliktów społecznych. Doktorantka wskazywała na to zagadnienie, jako na jedną z przesłanek podjęcia badań, stąd też rozwinięcie tego tematu i przytoczenie dotychczasowych badań prowadzonych w obszarze spójnym z zakresem przestrzennym pracy, uznaję za wartościowe. Natomiast pewien niedosyt pozostawia ostatni podrozdział, w którym Doktorantka prezentuje trzy case studies tworzenia parków narodowych w Austrii, Niemczech i Rosji. Po pierwsze nie znalazłam w tekście uzasadnienia dla wyboru tych właśnie przykładów. Po drugie, *case study*, jako metoda badawcza, polega na opisie danego przypadku, a następnie jego pogłębionej analizie i ocenie. W pracy mamy do czynienia jedynie z pierwszym etapem tej procedury.

W rozdziale III *Obszary cenne przyrodniczo w kontekście teorii dóbr publicznych* Doktorantka zaprezentowała wybrane teorie dóbr publicznych i przeprowadziła ciekawą dyskusję na temat możliwości umiejscowienia parku narodowego w różnych klasyfikacjach dóbr. Dalej odniosła się do problemu wyceny obszarów cennych przyrodniczo. W kolejnych dwóch podrozdziałach Doktorantka rozważała zagadnienie dóbr publicznych wytwarzanych w rolnictwie i problem częściowej konkurencyjności pomiędzy dostarczaniem dóbr publicznych i dóbr prywatnych oraz problem zarządzania dobrami publicznymi. Zaprezentowała również wybrane aspekty prawne własności prywatnej na obszarach cennych przyrodniczo. Podrozdziały te cechuje utracona czasem spójność wywodu – poszczególne akapity nie zawsze są logiczną kontynuacją swoich poprzedników. Niemniej, rozważania te uznaję za interesujące i istotne z punktu widzenia pracy, gdyż zdecydowanie osadzają ją w naukach ekonomicznych. W odniesieniu do rozdziału III mam jeszcze drobną uwagę - w tabeli 11 w ostatnim wierszu wkraść się mały błąd. Prawom własności konsumenta również powinno się przypisać wartość 0. Poza tym nie mam co tego rozdziału większych zastrzeżeń i uznaję go za wartościowy.

Wobec rozdziału IV *Wsparcie finansowe dla rolników i gmin z obszarów chronionych- wybrane polskie i zagraniczne rozwiązania* mam pewne zastrzeżenia. O ile rozwiązania w zakresie wspierania gmin i rolników z obszarów cennych przyrodniczo w wybranych krajach zostały opisane w interesujący sposób, o tyle ich przydatność z punktu widzenia realizacji celu głównego pracy i weryfikacji hipotez badawczych jest wątpliwa. *Case studies* ponownie zostały zrealizowane w sposób niepełny - brakuje analizy i wniosków. Potwierdza to fakt, iż w części *Podsumowanie i wnioski* odniesiono się do nich jedynie zdawkowo nie wyjaśniając dokładnie związku z hipotezą piątą. Zbędne lub zbyt obszerne są również szczegółowe propozycje niewdrożonych rozwiązań i ustaw w Polsce. Większość tego rozdziału można byłoby usunąć bez straty dla całości pracy. Za istotną uznaję natomiast ostatnią część rozdziału, w której zaprezentowano, z jakich środków mogą obecnie korzystać rolnicy gospodarujący na terenach cennych przyrodniczych, gdyż wsparcie to zdecydowanie ma związek z analizowaną w kolejnych rozdziałach sytuacją społeczno-ekonomiczną gospodarstw rolnych w badanych gminach.

Rozdział V *Działalność gospodarstw rolnych na tle zmian w rolnictwie Mazowsza w okresie 2010-2020* jest jednym z dwóch rozdziałów pracy o charakterze analitycznym. Doktorantka zaprezentowała w nim wyniki swoich badań opartych na danych wtórnych i pierwotnych. Pierwszy podrozdział ma charakter faktograficzny i stanowi tło dla badań własnych Doktorantki zaprezentowanych w dalszej części pracy. Przedstawia ona informacje na temat produkcji, dochodów i sytuacji społeczno-ekonomicznej rolnictwa i gospodarstw rolnych w województwie mazowieckim ogółem, jak i w ośmiu gminach objętych badaniem, chociaż czasem poszerza ten zakres do obszaru całej Polski. Zdecydowanie doceniam nakład pracy związany ze zgromadzeniem i zaprezentowaniem danych, ale czytając ten podrozdział miałam wrażenie pewnego braku ich uporządkowania. Może podział tego podrozdziału na paragrafy i zawężenie części informacji (np. zbyt szeroki opis problemu ubóstwa w Polsce ogółem) pomogłyby w jego odbiorze. Ten z kolei dodatkowo zakłócił fakt, że pojawiły się w nim również informacje o badanych gospodarstwach rolnych (tabela 27), co powinno mieć miejsce dopiero w drugim podrozdziale. Co do pierwszego podrozdziału mam również kilka mniejszych, technicznych uwag. Po pierwsze, prezentując liczby w

tabelach należy zapisywać je stosując taką samą liczbę miejsc po przecinku i wyrównywać je do prawej strony (np. tabela 26). Po drugie, porównywanie dochodowości w rolnictwie w okresie jednego roku ma niewielki sens ze względu na jej dużą zmienność i może prowadzić do mylnych wniosków (np. rysunek 6 w odniesieniu do opłacalności uprawy ziemniaków). Po trzecie, jeżeli nie jest to szczególnie uzasadnione, to te same zmienne powinno się analizować przy wykorzystaniu tych samych źródeł, co pozwoli uniknąć problemów z niespójnością danych (np. rysunek 6 i tabela 26). Po czwarte, co do zasady powinno się jednak unikać powielania informacji na rysunkach i w tabelach (np. na rysunku 6 zaprezentowano to samo, co w tabeli 26, tylko w węższym zakresie). Po piąte, należy zadbać również o to, aby w tabelach i na rysunkach faktycznie znajdowały się informacje, które się omawia (np. powołując się na tabelę 27, Doktorantka informuje, w ilu gospodarstwach nie prowadzono produkcji zwierzęcej, a tej informacji w tabeli 27 nie ma).

W kolejnym podrozdziale, wykorzystując dane ARiMR, Doktorantka dokonała charakterystyki wybranej grupy około 1300 gospodarstw rolnych z analizowanych gmin. Również do tego podrozdziału wkradły się pewne nieścisłości. W tabeli 41 Doktorantka zaprezentowała dość istotną zmianę w strukturze gruntów rolnych w badanych gospodarstwach. Nie wyjaśniła jednak z czego ta zmiana wynika. Odniosła się jedynie do kwestii TUZ, których udział akurat nie uległ zmianie. Doktorantka omówiła również strukturę dochodów badanych gospodarstw rolnych, ale brak tabeli prezentującej te informacje sprawił, że są one niepełne. Natomiast zupełnie niezrozumiała jest dla mnie tabela 43. Doktorantka pisze, że ponad połowa gospodarstw miała po jednym ciągniku, a ponad 40% przynajmniej po dwa. Zakładając, że badana zbiorowość ma 1300 obserwacji, to suma ciągników powinna wynieść przynajmniej 1700. Suma w tabeli to 109. Dane te miałyby sens, jeżeli chodziłoby o gospodarstw badane w drugim etapie badań sondażem diagnostycznym. Wówczas jednak tabela ta nie powinna znaleźć się w tym miejscu. Moim przypuszczeniem przeczy jednak wyszczególnienie, w którym Doktorantka wyróżnia gospodarstwa o obszarze mniejszym lub większym 10 ha i gospodarujące bądź nie na OCP i w tekście odnosi się do „gospodarstw rolnych spoza OCP”. Jednakże warunkiem udziału w badaniach drugiego etapu było przecież posiadanie gruntów na OCP. Nie potrafię więc jednoznacznie określić, której zbiorowości tabela ta dotyczy. To

z kolei rodzi pytanie o wcześniejsze informacje na temat dochodów, które Doktorantka omawia w tym samym akapicie. Której zbiorowości dotyczą te dane, a także której zbiorowości dotyczą dane na temat poziomu wykształcenia? Należałoby wyraźnie zaznaczyć, o którą grupę badanych gospodarstw Doktorantce chodzi i/lub omawiać je w osobnych podrozdziałach.

Część moich wątpliwości rozwiewa kolejny podrozdział, w którym Doktorantka przedstawia wyniki drugiego etapu badań przy wykorzystaniu sondażu diagnostycznego. Ponownie użyła Ona sformułowania gospodarstwa na OCP i poza OCP, co jest pewnym skrótem myślowym, gdyż domyślam się, że chodzi o gospodarstwa odpowiednio z większym bądź mniejszym odsetkiem gruntów położonych na OCP. W odniesieniu tego podrozdziału mam jeszcze jedno pytanie i jeden komentarz: i) zastanawia mnie, dlaczego Doktorantka zaprezentowała jedynie odpowiedzi respondentów na pytanie o czynniki negatywne wynikające z położenia na OCP?; ii) w analizie różnic w odpowiedziach pomiędzy dwoma podgrupami badanych gospodarstw należałoby zastosować odpowiednie testy statystyczne istotności tych różnic. Tylko wówczas uzasadnione jest wyciąganie na ich podstawie wniosków. Ten komentarz odnosi się również do kolejnego rozdziału.

Pomimo, że w rozdziale piątym zabrakło pewnej precyzji słowa i uporządkowania informacji, nie zaburzyły one jego wartości merytorycznych i cały rozdział oceniam ogólnie pozytywnie.

Rozdział VI *Działalność rolnicza na obszarach cennych przyrodniczo* jest kluczowym rozdziałem dysertacji i powinien stanowić jego wartość dodaną. Oceniam go jednak dość krytycznie ze względu na liczne błędy w przeprowadzonej analizie statystycznej.

W pierwszym podrozdziale zaprezentowane zostały zmienne wykorzystane w kolejnych podrozdziałach w analizach statystycznych. Nie budzi on moich większych zastrzeżeń, ale z obowiązku recenzenta muszę poruszyć dwie kwestie. Po pierwsze, nie bardzo rozumiem sformułowanie, że „odsetek gospodarstw posiadających co najmniej połowę gruntów rolnych położonych na OCP i poza OCP (zmienna X1) korespondował z odsetkiem powierzchni gruntów rolnych (zmienna X2)”. Taki sam odsetek gospodarstw o areale mniejszym niż 10 ha i gospodarstw posiadających większość gruntów poza OCP jest moim zdaniem przypadkowy, a już na pewno ewentualna korespondencja nie została potwierdzona statystycznie. Po drugie, w przypadku

zmiennej Y5, jak i w przypadku pytania 14 w kwestionariuszu, odpowiedź „bez zmian” zastąpiłabym sformułowaniem „przeciętna” lub „normalna”. Pytanie dotyczy bowiem sytuacji obecnej, a więc ma charakter statyczny, natomiast odpowiedź „bez zmian” sugeruje ujęcie dynamiczne.

Następnie Doktorantka przeprowadziła analizę zależność zmiennych wykorzystując w tym celu współczynnik tau Goodmana-Kruskala i zidentyfikowała tym sposobem zależności pomiędzy zmiennymi wymagające pogłębionej analizy, co uczyniła w kolejnym podrozdziale. Szkoda, że oprócz wartości wskaźników nie zaprezentowano ich istotności, ponieważ ma to kluczowe znaczenie dla dalszej procedury badawczej.

W kolejnym podrozdziale Doktorantka dokonała próby weryfikacji postawionych hipotez badawczych. Nie rozumiem jednak, dlaczego w celu weryfikacji hipotezy 1 analizowała również zmienną Y2, skoro test Goodmana-Kruskala wykazał już, że brak jest zależności pomiędzy nią i zmiennymi X2 i X3. Rysunki 20 i 21 potwierdzają brak istotnych różnic w podgrupach. Zresztą analiza zmiennej Y1 również nie była konieczna w celu weryfikacji hipotezy 1, skoro wcześniej zależność taką wykazał test Goodmana-Kruskala. Zgadzam się natomiast z tym, że była ważna w celu zrozumienia, w jaki sposób zmienne X2 i X3 wpływają na zmienną Y1.

W drugim paragrafie tego podrozdziału Doktorantka pisze, że w celu weryfikacji hipotezy 2 zbadała zależności pomiędzy zmiennymi Y3 i Y4, Y5 i Y7 oraz Y6 i Y8. Pomijając fakt, że nie zostało to zrobione, nie rozumiem jaki jest związek zależności pomiędzy tymi parami zmiennych a hipotezą drugą? Hipotezę tę mogłaby potwierdzić jedynie analiza zależności pomiędzy zmienną X2 lub X3 i zmienną Y6. Test Goodmana-Kruskala wykazał jednak, że takiej zależności nie ma (oczywiście jeżeli założymy, że współczynnik tau był w ogóle istotny, ale tego nie wiemy) i pod warunkiem, że przyjmiemy, iż Doktorantce chodziło w tej hipotezie o gospodarstwa z większym lub mniejszym udziałem gruntów na OCP, a nie jak to sformułowano w hipotezie o gospodarstwa z gruntami rolnymi na obszarach cennych przyrodniczo lub poza tymi obszarami. Dalsze wnioski wyciągane na podstawie rysunków 24, 25 i 26 są również wątpliwe, ponieważ nie wiemy, czy różnice w tych rozkładach są istotne. Można jedynie domniemywać na podstawie wzrokowej analizy wykresów, ale powinien być to wstęp do analizy statystycznej i nie może jej zastąpić.

JK

Wobec pozostałych analiz, w ramach których na podstawie wykresów próbowano ocenić wpływ przynależności do jednej z grup określonych przez zmienne X2 lub X3 na różne zmienne Y mam ten sam zarzut. W tabeli 48 wykazano już bowiem, że tego wpływu nie ma. Chyba, że obliczone współczynniki tau były nieistotne, no ale to z tej tabeli nie wynika. Poziomu istotności współczynnika tau nie zaprezentowano również w analizie zależności pomiędzy grupami zmiennych ze zbioru Y. Nie można więc ocenić, czy prowadzone przez Doktorantkę rozważania są poprawne. Pomimo mojej krytycznej oceny wobec poprawności przeprowadzonych analiz, doceniam próbę zastosowania metod statystycznych. Jest to zdecydowanie bardziej ambitne podejście niż wnioskowanie na podstawie prostego opisu badań ankietowych, a takie prace niestety się widuje.

Krytycznie oceniam również zaprezentowane *Podsumowanie i wnioski*. Doktorantka wyciąga wnioski i formułuje opinie, które nie wynikają z badań. Opierając się na wynikach zaprezentowanych w tabeli 48, należy uznać, że hipoteza 2 jest fałszywa, ale nawet wzrokowa ocena wykresów dla zmiennych Y5 i Y6 wskazuje, że różnice w odpowiedziach respondentów są niewielkie. Podobnie ma się sytuacja ze zmienną Y9. Różnice w odsetku odpowiedzi na poziomie kilku procent w tak małym zbiorze obserwacji nie są najczęściej istotne i zaprzeczają hipotezie 3. Z kolei w przypadku hipotezy 1, nie można jej jednoznacznie potwierdzić ani zaprzeczyć, gdyż nie została w taki sposób sformułowana. Doktorantka musiałaby dokładnie wskazać, co rozumie pod pojęciem wyboru produkcji rolniczej. Jeżeli chodziło Jej o rodzaj produkcji, to wówczas hipoteza 1 również powinna zostać odrzucona.

Konkluzja końcowa

Pomimo sformułowania wobec recenzowanej dysertacji wielu wątpliwości i uwag krytycznych, nie przekreślają one jej wartości i moja ogólna ocena jest pozytywna. Doktorantka wykazała, że potrafi zaprojektować i przeprowadzić badania, a także podjęła się próby analizy zebranych danych przy wykorzystaniu metod statystycznych. Zrealizowała cel główny i cele szczegółowe pracy oraz uzyskała przyjemniej część odpowiedzi na nurtujące ją pytania badawcze.

Konkludując, stwierdzam, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani magister Małgorzaty Szalast-Piwińskiej pt. „Oddziaływanie obszarów cennych przyrodniczo na sytuację społeczno-ekonomiczną gospodarstw rolnych Mazowsza” mieści się w naukach społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse. Autorka potwierdziła w pracy wiedzę teoretyczną z zakresu tej dyscypliny naukowej, rozwiązała oryginalny problem naukowy i dowiodła, że potrafi samodzielnie prowadzić pracę naukową. Zatem stwierdzam, że przedłożona do oceny rozprawa naukowa odpowiada merytorycznym i formalnym wymogom zawartym w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018r. poz. 1669). Na tej podstawie stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie Pani magister Małgorzaty Szalast-Piwińskiej do jej publicznej obrony.

Agnieszka Pouta-Wajda